Communication and Argumentation in the Public Sphere **ISSN 1843 - 7893**
(2007) Year I, Issue 2
Galati University Press
Editors: Anca Gâță & Adela Drăgan
Proceedings of the Conference *Public Space* vs *Private Space*, SECOND VOLUME
April 12th-14th, 2007 – "Dunărea de Jos" University, Galați Romania
pp. 251-254

Matei DAMIAN

Discursul politic – un dans al jargonului

Universitatea „Dunărea de Jos", Galați, ROMÂNIA
matei83@yahoo.com

Introducere

Studiul de față se vrea o tentativă succintă de inventariere a diverselor instanțe ale discursului politic, aşa cum apar ele în economia subiectului unor opere literare. Alegem ilustrarea celor susținute prin citate, pentru a putea suprapune mai lesne verbul politic-literar peste câteva elemente necesare de teorie a jurnalismului; acestea din urmă ne vor fi utile spre reliefarea unor aspecte ale discursului politic actual, pe fundalul căruia excursul literar va avea rolul de ferment.

1. Politicul în literatură

Înainte de apelul la factorul literar, trebuie enunțat unul dintre principiile fundamentale ale raportului publicație-public: cu cât publicul-țintă al unei hârtii media este mai puțin numeros, cu atât respectiva gură de presă ar adăposti scrieri mai grase calitativ. Astfel se explică termeni ca *public elitist* (format din intelectuali şi extrem de redus numeric, propriu revistelor de cultură) şi *public de tabloid* (redus calitativ, dar foarte numeros şi de o extremă diversitate socială, hrană a cotidianelor de mare tiraj). Ca orice lege jurnalistică, şi aceasta e alunecoasă, relativizând hotarele dintre termeni ca: text, calitate, public etc. Spectrul acestei probleme se arată şi trupului efectiv al rândurilor de față: discursul puterii. În speță, s-ar naşte următoarea ecuație: cu cât publicul receptor al verbului unui anumit personaj politic este mai numeros, cu atât calitatea discursului e mai scăzută. Injectându-ne împotriva aceluiaşi virus al relativului, purcedem la drum fără a avea pretenții de modificare genetică a consecutivei de mai sus în principală.

Sub domnia primului paragraf, aşadar, vom încerca un timid excurs literar prin nămolurile puterii, câteodată prafuri ale Puterii.

Tudor Muşatescu naşte în *Titanic Vals* un personaj politic total atipic şi necesar apatic: Spirache, vârf de familie propulsat de rude spre cariera politică. Din simplu funcționar şi consumator de presă în timpul liber, Spirache ajunge, total împotriva voinței sale, pe drumul spre un fotoliu de deputat. Merită precizat că protagonistul (ca şi Gena, fiica sa din prima căsătorie) navighează contra curentului ce le umflă pânzele celorlalți. Proba supremă a diferențelor de viziune dintre Spirache şi *restul* o reprezintă reacția pe care o au cele două tabere la citirea în presă a ştirii ce anunța decesul fratelui multimilionar al viitorului politician: în timp ce familia jubilează discret la gândul apropiatei moşteniri, bărbatul simte o durere aproape organică la auzul veştii despre fratele său, fiind singurul care sperase la o întoarcere fericită a acestuia din croaziera pe Marea Neagră în care plecase. Un astfel de peisaj familial reprezintă rampa care-l propulsează pe Spirache spre alegeri, deci spre electorat. Traian aduce veşti despre noul tip de discurs politic inventat de tatăl său:

BDD-A25309 © 2007 Galați University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 05:56:07 UTC)

TRAIAN: […] De azi-de-dimineaţă, de când a început votarea, îl roagă toţi candidaţii… partizanii… Nercea… în sfârşit, toţi… „Zi şi dumneata numai două vorbe, nene Spirache, să vază alegătorii că nu eşti mut!" Aşi! Nici n-a vrut să audă… Că el nu e orator… că nu vrea să siluiască voinţa alegătorilor… prostii de-ale lui… Peste tot, la toate localurile de votare din judeţ şi din oraş pe unde am cutreierat, vorbeau ceilalţi pentru el şi-l arătau cu mâna ca la moşi […] Adineauri, când ne duceam cu toţi ai noştri spre club, ne-ntâlnim cu un grup de alegători… peste o mie de alegători, din vreo cinci-şase comune dimprejur […] Şi deodată, fără să bage de seamă nimeni, tata o şterge de lângă noi şi ţâşti! apare în balconul clubului[…] „Fraţilor! zice, viu în faţa voastră [...] ca să vă rog să m-ascultaţi […] Vă rog să nu mă votaţi! […] Să nu mă votaţi, zice, fiindcă nu merit să intru în parlament, pentru că eu n-am făcut nimic pentru voi şi nici n-am să pot să fac. De ce să vă mint şi să înşel buna voastră credinţă?"

(Muşatescu 1983: 124-125)

Reacţia membrilor familiei este uşor de dedus: tăcere consternată, urmată de corul indignării, pe mai multe voci. Altfel, discursul protagonistului este o inovaţie în sine, ca şi reacţia electoratului, deşi suspansul dramatic face ca aceasta din urmă să aibă un grad mai mare de previzibil: Spirache este ales deputat cu o largă majoritate, toastul său discursiv electrizând masele şi fabricând alegători în favoarea unui alt fel de politician. Deşi literar seducătoare, vorbele lui Spirache ar putea fi interpretate fără îndoială în plan real (deci actual) ca populiste într-o ţară „cu demonul politicii" [Călinescu 1982: 413], deşi ar reprezenta încă o doză de clinic într-un peisaj total măcinat de morbul clonării întru clişeizare a discursului, constant rectiliniu înspre absolutismul limbii de lemn.

Mergând implacabil spre conformism, vom aduce în discuţie, tot pe teritoriul literaturii, două direcţii principale ale vorbelor celor puternici: prima situaţie se referă la discursul ca factor ce modelează personajul politic, fără ca electoratul să intre pregnant în scenă (el va fi uneori element de decor creat şi judecat ca atare), în timp ce a doua intermediază reprezentarea maselor ca rezultat al discursului; ele există oricând, dar se pun în mişcare doar ca receptori fideli ai comunicatului oficial; bineînţeles că melanjul celor două direcţii nu e interzis.

Discursul ce se satură de propria suficienţă, fără să aibă nevoie de alţi susţinători în afara unor păpuşi cu vocabular limitat, este cel mai bine ilustrat de I. L. Caragiale, în *O scrisoare pierdută*. Impresia după o lectură atentă poartă parfum de paradox: deşi bătălia politică se prezintă ca un vacarm superb şi cu efect garantat, nu se poate nega un fapt matematic, inerent unei eventuale transpuneri a literarului în real, anume lipsa electoratului. Acesta există ca personaj, însă componenţii sunt amorfi şi total insipizi; ei fiinţează doar ca pictori idioţi ai celor pe care-i susţin. Un singur individ al acestei mase iese în evidenţă: cetăţeanul turmentat. Cu toate acestea, el nu este un produs al discursului (pe care nu se sfieşte să-l amendeze la un moment dat), ci un adjunct al şantajului. Siamezii Farfuridi şi Brânzovenescu se laudă cu un statut malformat, dublu-incert: sunt membrii tuturor organizaţiilor posibile, deci vor avea mână grea în alegerea unui candidat convenabil. Politicianul efectiv este simplă fotografie până ce discursul îl transformă în proiecţie video; de altfel, motorul piesei se rezumă la discursul politic, cel care pune în mişcare totul, de la beţiv la adulter şi de la scrisoare la presă. Dimensiunile acestuia ca vector al desfăşurării subiectului operei sunt, deci, mult accentuate faţă de situaţia din *Titanic Vals*, unde cazonul *speech* al lui Spirache prefaţează deznodământul piesei. Nu insistăm asupra modului în care discursul caracterizează personajul. Caragiale creează discurs politic, iar acesta construieşte personajele; de altfel, dramaturgul e aproape un ziarist măcar ca viziune. Replicile înfierbântate ale lui Caţavencu ori cele agricole ale lui Trahanache par părţi ale unui interviu-portret.

BDD-A25309 © 2007 Galaţi University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 05:56:07 UTC)

În peisajul în care ne mişcăm, o situaţie oarecum bizară găsim în romanul *Morometii*, al lui Marin Preda. Potenţialii alegători se reunesc în Poiana lui Iocan, un fel de agenţie de prelucrare a ştirilor. Presa joacă şi în acest caz un rol important prin materia primă pe care o furnizează; discursul regelui este preluat de Ilie Moromete şi condimentat într-atât de mult, încât până şi unul dintre zilierii agenţiei, Ion al lui Miai, reuşeşte să înţeleagă ceva:

> He! Cade guvernul!, exclamă Ion al lui Miai, fericit că înţelesese în sfârşit şi el ceva din ce se citise.
>
> (Preda 1981: 128)

Aşadar, informaţia primă este prelucrată, fără ca auditoriul să aducă vreo obiecţie; discursul, chiar dacă nu electoral, este cel puţin politic. Chiar dacă nu spune nimic despre personalitatea autorului, el funcţionează perfect ca pretext pentru a-i caracteriza tocmai pe cei care în mod normal s-ar reuni sub denumirea de *public*. Tot în această operă funcţionează o altă situaţie singulară: cea a personajelor politice provenite din tabăra cealaltă, a potenţialilor alegători. Aici modificările în domeniul discursului rămân aproape insesizabile. De altfel, noţiunea de putere este în acest caz un mutant, fiindcă segmentul de glisare de la un statut la celălalt este extrem de scurt.

Dacă *Morometii* ca paletă a discursului politic se înscrie doar parţial în ultima direcţie dintre cele două amintite mai sus, mult mai clară este orientarea subiectului romanului *Răscoala*, de Liviu Rebreanu. În această operă reprezentanţii puterii sunt, cu rare excepţii, personaje care, deşi desenate perfect, arată slăbiciuni morale intolerabile pe terenul stăpânit tot mai ameninţător de *gloate*, personaj cu multe capete, ce nu se lasă convins uşor. În acest caz discursul puterii pare a păşi pe sticlă, în permanent pericol de a aluneca şi a se transforma în ţăndări. Nimic nu rezistă unui public ostil (sau măcar sensibilizat în direcţia greşită); până şi cel mai convingător discurs, cel al lui Miron Iuga, se loveşte de implacabila forţă a neîncrederii ţăranilor, complexul de împrejurări conducând spre linşarea reprezentantului puterii. Alte pledoarii duc la reacţii asemănătoare.

Politicul este izgonit total într-o situaţie asemănătoare pe care o găsim în romanul lui Duiliu Zamfirescu, *Tănase Scatiu*. Discursul se înalţă pudic şi fragmentat de teamă din piepturile a patru oameni ai puterii, cu singura menire de a-i salva din colţii *gloatei*. Totuşi, funcţionând lemnos, efectul nu e nul. Măcar de-ar fi. În schimb, oamenii în negru, conştienţi că, vorbind ţăranilor, nu au făcut decât să toarne gaz pe foc, sunt fericiţi că au scăpat întregi, nu datorită vorbelor. Poate dimpotrivă.

Socialul constituie cadrul nuvelei *Alexandru Lăpuşneanul*, în „regia" lui Costache Negruzzi. În primul rând trebuie precizat că *gloata* este de temut când sfârtecă (vezi linşarea lui Moţoc şi remarca laconică a domnitorului: „*Proşti, dar mulţi*"), însă devine obedientă până la dispariţie în raza discursurilor regale. Dintr-o secvenţă de extrem dinamism în scena cu Moţoc , personajul colectiv devine o simplă funcţie a discursului, mai îngheţat decât în cazul lui Caragiale, deşi mai numeros. În al doilea rând, personajul politic este pus aici sub lumina vânătă a patologicului, ceea ce-l apropie magnetic de realul imediat. De altfel, personajul Alexandru-Vodă este atât de izbutit pictat, încât are privilegiul de a face trecerea de la idilicul literar la discursul politic actual şi rezultantele acestuia.

BDD-A25309 © 2007 Galaţi University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 05:56:07 UTC)

2. Politicul actual

Un studiu amplu în domeniu de-abia acum ar putea fi inițiat. Cu toate acestea, ne propunem spre final doar să punctăm principalele aspecte ale problemei în discuție. În politicul actual, discursul este privit cu indiferență (studiată, afectată, totală etc.) de public şi cu resemnare profesional cosmetizată de către ziarişti. Ambele categorii ştiu că limbajul politic este unul de plăci aglomerate, cu diferența că ultimii ar putea scrie tratate pe marginea verbului politic gol. Astăzi, până şi cărțile de teoria jurnalismului vorbesc despre aceste aspecte ca „tehnici de a prelua controlul discuției" sau „tehnici de eludare a întrebărilor nedorite". Analiştii media sunt de părere că treaba reporterilor politici începe să fie din ce în ce mai clară, în sensul că rămân doar două variante de a publica un interviu cu o personalitate politică: omul politic este lăsat să dicteze interviul, şi atunci informațiile vor fi prefabricate, sau interviul va fi unul monden, cu zero cantitate de informație, dar cu un politician mulțumit în plus. Se pune aici problema legitimității unei duble dictaturi: a politicianului şi a publicului. Dacă prima duce la parainformare, a doua pare mai onestă, chiar necesară până la un punct; de fapt, informațiile culese de reporter din discursul politic trebuie furnizate nealterate publicului ca personaj care dictează doar corectitudinea fluxului de informație prin calitatea sa de cumpărător.

Concluzii

Faptul că prezentul studiu a fost succint în ultima sa parte se datorează mai ales scopului, care, în orice caz, nu e acela de a impune standarde ci, aşa cum am precizat mai sus, de a încerca marea cu degetul printr-o paralelă pe linia literar-actual. În special prima parte a acestui segment a fost detaliată, insistându-se nu atât în direcția personajului-politician cât spre public şi reacțiile sale la diferite tipuri de discurs. Perspectiva sociologică este extrem de importantă în speță, atât sub aspect literar, cât şi actual; publicul există dintotdeauna, însă este modelat invariabil de către cei care au la îndemână discursul, ca şi de cei care posedă tehnica de a-l îndruma.

Referințe

MUŞATESCU, T. 1983. *Titanic Vals*. Bucureşti: Eminescu.
CĂLINESCU, G. 1982. *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*. Bucureşti: Minerva.
PREDA, M. 1981. *Moromeții*. Bucureşti: Cartea Românească.

BDD-A25309 © 2007 Galați University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 05:56:07 UTC)